

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

---

# НАШ ЈЕЗИК

XXIII/1—2

БЕОГРАД  
1977.

# НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIII (нова серија)

Св. 1—2

## СА Д Р Ж А Ј

Уз Речник српскохрватског књижевног језика (неколико података и неколико речи) (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК) .....	3—5
О етимолошком и секундарном X и о једном глаголском дублету (БРАНИСЛАВ МИЛАНОВИЋ) .....	6—20
Зависносложене реченице за исказивање ексцесивности (ЉУБОМИР ПОПОВИЋ) .....	21—29
О изведеницама типа <i>усисивач</i> (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ) .....	30—36
Однос граматичких и лексичких средстава за диференцирање значења у српскохрватском и руском језику (РАДМИЛО МАРОЈЕВИЋ) ....	37—44
<b>Из живота речи</b>	
Порекло термина <i>орџ</i> у векторском рачуну (ТАТОМИР АНЂЕЛИЋ).....	45—46
О значењу речи <i>лила</i> (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК) .....	47—49
Употреба и семантичка вриједност глагола <i>умријети</i> и <i>преминути</i> ( ДРАГО ЋУПИЋ) .....	49—52
Латинско <i>fundamentum</i> у једном народном говору (МИЛОСАВ ТЕШИЋ)..	53
<b>Језичка култура</b>	
Оглед о неким недостацима језика дневне штампе (МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ) .....	54—64
Потреба даљег рада на правописним питањима (МУСТАФА АЈАНОВИЋ) .....	65—69
<i>Ораховчанин</i> и <i>Ораховичанин</i> , <i>ораховачки</i> и <i>ораховички</i> (ЈОРДАН МОЛОВИЋ) .....	69—71
Напомене о неким нормативним питањима (МИТАР ПЕШИКАН) .....	71—82
<b>Хроника</b>	
Савјетовање о правописној проблематици у Босни и Херцеговини (АСИМ ПЕЦО — МИТАР ПЕШИКАН) .....	83—84

## Језичка култура

### ОГЛЕД О НЕКИМ НЕДОСТАЦИМА ЈЕЗИКА ДНЕВНЕ ШТАМПЕ

Често нас пријатељи, и познаници уопште, пресећу на улици с вајкањем како нам је језик средстава општекултурне комуникације: радија, телевизије, филма, позоришне сцене, дневне и друге текуће штампе — доста лош. Ово је, можда, одвећ строга оцена тога језика. Али се не може ни спорити да, и поред настојања колектива поменутих установа да им језик буде бољи, он има својих недостатака, доста крупних каткада. И дужност је и тих установа и осталих просветно-културних чинилаца код нас да своја настојања у означеном правцу појачавају, а свих оних што слабе стране језика запажају и верују у могућност и потребе њихова отклањања — да их у тим настојањима стално помажу.

Једна врста помоћи била би указивање на језичке некоректности, њихово објашњавање, давање предлога за њихово уклањање са истовременим предлозима за замену беспрекорним одговарајућим језичким средствима. Тога ради ми смо и узели да се овај пут задржимо на неким уоченим недостацима језика наших дневних листова, и то само на онима које смо запазили у једном једином броју једног реномираног нашег дневника (од 9. маја 1976), реномираног и по томе што има своје, и по језику, познате сараднике и што, кад стално а кад повремено, на својим ступцима доноси језичке поуке, било у виду тзв. „ситница језикословних“, било у виду лекција ученицима. У вези са тим, ми бисмо вредним културним посленицима на овом важном задатку, сарадницима листа на тим двема његовим рубрикама, препоручили да „језичке грешке“ не траже на другим странама него да их узимају са стубаца листа у коме сарађују. Њихове би поуке у овоме случају биле свакако ефектније, и несумњиво ефикасније. А да ће и тамо наилазити на начин писања који се не може сматрати беспрекорним, увериће се свако ко (на стр. 3, стубац 1. означеног листа) прочита реченицу:

„Тромесечно чекање да надлежне власти СРН објаве шта су открили о злочину усред Франкфурта наводи да се поставе забринута питања“, — где ће залазити две честе језичке некоректности — прву, која се тиче конгруенције, и другу, што се односи на избор речи. Ми смо управо на те

две појаве недавно, пишући чланак *Немарносић времена језику у дневној штићамји* (Наш језик књ. XIX, стр. 189—203), скренули пажњу, и истакли да одсуство осећања за законитости конгруенције и смисла за добар избор речи најчешће чине слабе стране писмености код нас. А једно и друго то карактерише језичко-стилске некоректности горе наведене реченице.

Прво бар, међутим, њеном аутору није било тешко избећи јер је сувише лако осетити да субјекат ж. рода *надлежне власићи* захтева и ликовне својих предиката у облику истога рода, па је јасно да је требало казати како се чекало да те власти објаве шта су *ошкриле*, а не, како је написано, шта су *ошкрили*. Оволико је, мислимо, сасвим довољно рећи да свако разуме на шта се односи наш приговор пишчевој конгруенцији. Даље у тексту, предлог *усред* и придев *забринућа* нису срећно одабрани да се употребе тамо где их налазимо. Много је складније било рећи у *Франк-фурџу* него *усред Франкфурџа*, мада ово друго подразумева: у овоме граду, тамо где је он најживљи, наочиглед власти, тако рећи, и у најгушће насељеном делу његову, што значи да је злочин извршен без икаквог покушаја било кога да га спречи, јавно у ствари, и да су извршиоци били сигурни да ће своје злодело извршити не само без икакве сметње с било чије стране, него, штавише, и без икакве бојазни да ће бити ухваћени. За прве моменте, одмах после извршеног злочина, у узбуђењу које је њим изазвано, приказани тон и језичка средства сасвим би одговарали. Овде се, међутим, не изражавају таква осећања, већ се, после подоста времена протеклог од извршења злочина, пошто су прошла велика узбуђења због њега, једноставно хтело показати на који се злочин мисли и означити то његовим везивањем за град Франкфурт. А то се мирно могло рећи употребом предлога у место *усред*.

Ако се и не може тврдити да се узимањем придева *забринућа* у функцији одредбе именице п и т а њ а ствара неспоразум о томе на каква питања се мисли, — многи ће се ипак „забринуто“ питати да ли се за све што изазива бригу може рећи да је забринуто. *Забринућ* је, пре свега, онај кога мори брига, ко има бригу, а забринуто је и оно што одаје бригу (Исп. ова два значења придева *забринућ* у великом Речнику књижевног и народног језика САНУ и тамо наведене примере: *Изишла (им је) у сусрећ са сјајним и забринућим лицем* и *Догао је забринућим љасом* — за ово друго значење). Али се не може рећи да је забринуто и све што на било који начин стоји у вези с бригом, што проузрокује, рецимо, бригу или је изазива, уколико се ово двоје не своди једно на друго. И боље је било казати *забрињавајућа* него *забринућа ишћања*.

### 1.

Именице које означавају бројни износ, количину предмета, лица, појмова уопште (*стоићина*, нпр., *хиљада*, *ћоловина*, *четвртићина* и сл.) по тој својој функцији имају карактер прилога. Али употребљене у облику номинатива претежним делом задржавају именичка својства. И зато их прилошки употребљене треба узимати у облику акузатива. Писац речени-

це: *Половина кућа је срушено* (стр. 3, стуб. 3. дотичног листа означеног датума) — свакако је имао на уму прилошку службу прве речи у њој када је у њеном предикату употребио облик који захтева прилог. То га је обавезивало да и субјекту да облик који искључује сваку недоумицу: да ли ту имамо реченицу са именичким или прилошким субјектом. С обликом акузатива, реченица ће гласити: *Половину кућа је срушено*. Да је она дата у овоме облику, коректности те реченице се не би могао чинити никакав приговор. Облик номинатива *йоловина* пак сугерира читаоцу (одн. слушаоцу) именичку употребу, а ова наравно захтева и облик одговарајућег именског предиката, тј. употребу реченице у облику: *Половина кућа је срушена*.

Предикати у напоредним реченицама са стварно истим субјектом треба да буду у истом облику, а новинар у својој стилизацији (на стр. 16, стуб. 1) није употребио такав облик, већ је написао:

„Нови нацрт закона разликује се од претходних по томе што се, све до сада у законима *одлучивало* о слободи побачаја и, углавном, *ојраничавали* су се на правно обезбеђење услова . . .“

Ради остварења веће стилске складности, а и ради постизања потпуне јасности онога што се (у ступцу 2. стране 12) хтело казати реченицом:

„Организовани су и други облици оспособљавања становништва, као што су курсеви кућне неге, за планирање породице, за добровољни социјални рад“ —

ми бисмо препоручили уједначење облика језичких средстава у функцији допуна место разлике међу њима, која пада у очи код писца чланка из којег смо узели ово што наводимо. И ми бисмо написали: *Оријановани су и други облици оспособљавања становништва, као што су курсеви кућне неге, планирања породице и добровољној социјалној рада* или: . . . као што су курсеви за кућну негу, за планирање породице и за добровољни социјални рад. Уједначили бисмо, значи, облике допуне именице *курсеви* било давањем другој и трећој вези облика прве допуне, било првој — давањем облика друге и треће. Стилизација с уједначеним тим облицима наведену реченицу би чинила и складнијом и јаснијом. Ми бисмо, можда, били пре за друго једначење него за прво, јер се овим одређеније каже чему су намењени курсеви, мада се ни оним првим обликом не искључује намена.

Сличном обличком уједначавању језичких средстава у истој функцији ми дајемо преимућство над разноликошћу облика у таквим језичким приликама. И сматрамо да би опет било не само стилски складније већ и језички јасније да је место:

„И више од тога, свој рад и настојања усмерио је и на развијање хуманијих односа међу људима, узајамне солидарности и сарадње међу народима, на очувању мира у свету“ (стр. 12, стуб. 1) — казано: *И више од тога, свој рад и настојања усмерио је и на развијање хуманијих односа међу људима, на узајамну солидарност међу народима и на очување мира у свету*. Јер овакво уједначавање искључује могућност

да се створи закључак о друкчијим односима међу деловима у набрајању, који се намеће када се не гледа у написани текст с правилном интерпункцијом, него се аудитивно сазнаје његова садржина.

У област лоше конгруенције, недопуштене срочности, не иде само неодговарајуће означавање субјекта и предиката, и деклинабилних одредаба субјекта, већ и свих делова говора који напореда стоје у неподударним облицима, уколико се ови у истој функцији не употребљавају у неусловљеној алтернацији. Тај печат носе такви делови у реченици:

„Племените тежбе великог хуманисте и филантропа Анрија Динана о помоћи рањеницима на бојном пољу, биле су оживотворене 1863. године, када је основан Међународни црвени крст и закључивањем прве Женевске конференције августа 1864. г. (стр, 12, стуб. 1). —

где је место временске реченице — *Када је основан Међународни црвени крст*, с обзиром на други део те реченице, која гласи и *закључивањем прве Женевске конференције*, . . . боље било употребити исти облик такође глаголске именице — *оснивањем (Међународној црвеној крсти)* и целу одредбу од два њена дела дати у потпуној развијеној реченици: *Племените тежбе великог хуманисте и филантропа Анрија Динана . . . о помоћи рањеницима на бојном пољу биле су оживотворене о с н и в а њ е м Међународној црвеној крсти* 1863 (овде нешто мало мењамо и ред речи) и *закључивањем Прве женевске конференције 1864. године*. А могла би се ту извршити и друкчија допуштена измена узимањем глаголског облика место облика инструментала глаголске именице — *закључивањем* у другом делу одредбе, у коме би случају рема (предикатски део реченице) гласила: „*биле су оживотворене када је основан Међународни црвени крст (1863) и закључена Прва женевска конференција (1864)*).

## 2.

Као други пример за не баш срећан избор речи односно облика речи, можемо навести пасус:

То је и био повод да се обратимо Живи Белтран, с молбом да разјасни неке његове чланове (мисли се на одређени закон), стављајући акценат на ова два најновија правна прописа, „шокантна“ на први поглед. Негидовање на које смо наишли . . . било је оправдано јер, како нам је она рекла, људи не схватају суштину нацрта и произвољно га тумаче, посматрајући неке његове чланове одвојено од других, иако се овај нацрт мора посматрати у целини“ (стр. 16, стуб 1).

Овакве стилизације доводе до неспоразума о садржини наведених и других сличних реченица. А то је овде у првом реду условљено непромишљеном употребом глаголског прилога и такође несрећно употребљеним изразом *стављање акцената* јер се не зна ко „ставља акценат“: да ли они што се обраћају с молбом или то треба да учини она којој се они обраћају.

Да би се неспоразум избегао, могло се рећи „... с молбом да разјасни неке његове чланове, на првоме месџу два најновија њавна ѡројиса“. И даље: „... људи не схваћају суштинину нацрта и ѡројисвољно га ѡумаче ѡособним ѡсмајрањем неких његових чланова, а он се мора ѡумачиѡи заједничким ѡсмајрањем свих чланова једних с друѡима“. Овде се, и у другим оваквим случајевима, постиже потпуна јасност узимањем глаголске именице место глаголског прилога и још неким другим одговарајућим изменама.

Стилски несклад ће се отклонити и остварити потпуна јасност заменом везника *и* — везником *а* и незнатном променом реда речи у сложеној реченици:

„Тако се долази до парадоксалне ситуације да се моћна електронска опрема користи за већи комодитет администрације и грађанин се и даље задржава, уз помоћ савремене технологије, у поданичком односу“ (стр. 7, стубац 1).

Писац јасно говори о парадоксалној ситуацији искоришћавања моћне електронске опреме за и даље задржавање грађанина у неповољном положају, што је, разуме се, недопустиво. А када је то тако, када, супротно напретку у електронској опреми, грађанин, и даље остаје у поданичком односу, требало је да писац који то констатује, између своје две констатације супротног смисла стави знак везе за супротност, а не и за истосмерност, тј. да две супротне реченице веже одговарајућим везником *а*, а не копулативним *и*, па да каже: *Тако се долази до ѡарадоксалне ситуације да се моћна електронска опрема искоришћава за већи комодитет администрације, а грађанин се, уз ѡмоћ савремене технологије (и овде смо изменили ред речи), и даље задржава у ѡоданичком односу.*

Исти сарадник листа и у истом чланку показује да није свакад нарочито јак у избору адекватних речи. Ми не бисмо као он управу и грађане, о односу између којих пише, узимали, као што то он чини, као две „странке“, већ су то за нас само две с т р а н е. А у реченици:

„Управа мора схватити да су непосредни произвођачи основни фактор нашега друштва и, према томе, тако се и понашати“. Ми, осим тога, не бисмо употребили све речи које код њега налазимо. Не бисмо, наиме, узели реч *ѡако*, јер се не зна на шта се она односи, и сасвим је сувишна. А наведена реченица би без ње била и лепша и исправнија. И не може се, као што опет чини овај писац, казати „да су многи поступци управе далеко од самоуправне праксе“ када се говори да је супротно од онога што би требало да буде самоуправна пракса. А оно што још није него би само требало да буде и оно што јест — две су различне ствари, па би се то морало и означити одговарајућим језичким средствима.

Стиче се утисак да се при писању често и не води рачуна о томе да ли ће дата реч одговарати ономе што њом хоће да се каже. Тиме се једино може објаснити што се у једном допису о земљотресу у североисточној Италији, одмах иза констатације да је председник италијанске владе посетио од земљотреса настрадале крајеве земље — каже:

„Он је *јошом* у Удинама разговарао с представницима локалне власти о даљим корацима које треба предузети“ (стр. 3, стуб. 4).

А из целе је језичке ситуације разумљиво да је он тај разговор водио за време своје посете, а не после ње, па је посве јасно да је дописник листа, место *јошом* требало да употреби одредбу *шом ири-ликом* и да каже — Он је *шом ириликом* (а не *јошом*) у Удинама водио разговоре с *представницима властии*.

Исто одсуство смисла, па, штавише, и одсуство осећања потребе за њим, огледа се и код другог једног сарадника истог листа, и у истоме броју где (на стр. 12. стубац 1) читамо:

„Са бојног поља, значи, од помоћи рањеницима, делатност Црвеног крста преноси се на друге људе који страдају у вихору рата — на заробљенике, болеснике, интернирце, цивилна лица, избеглице“.

Писац полази од места с којег почиње делатност Црвеног крста и својом мишљу се преноси на рањенике, на људе, то јест, око којих се ту, пре него око ма чега другог, Црвени крст ангажовао. А сметуо је с ума да је говорио о месту на коме почиње да дела ова хуманитарна организација, па каже да се одатле (с бојног поља, дакле) њено деловање преноси на друге људе; стилизује, значи, реченицу према ономе што му је у свести, која је стварно затајила, а не с обзиром на оно што је већ ставио на хартију. И према томе, излази да је бојно поље категорија људи. Да је контролисао оно што је имао да каже, овај новинар би рекао да је *Црвени крст своју делатност с бојног поља, иј. од помоћи рањеницима, иренео на ијужање помоћи у другим срединама у вихору рата ијакође, али на нешто другачији начин, сарадалим људима: заробљеницима, болесницима, интернирцима, цивилним лицима, избеглицима*. Закључак је, наравно, јасан — да се ни овај сарадник не сналази у избору адекватних језичких средстава. Или ће бити тачније ако кажемо да ни он, као ни многи други, не контролише сам себе како се изражава, а да ни редакције дневних листова не поклањају свакад пажњу начину изражавања својих сарадника како би недостатке њихова језика свеле на што мању меру, иако је њихова дужност да то чине. А имају и могућности за ово. И зато се у појединим бројевима дневних листова, међу које иде и овај што нам је под руком, срећемо с чешћим језичким некоректностима.

### 3.

Често те некоректности нису само у појавама на којима смо се досад задржали, већ и у другим неким упадљиво лошим одликама језика и стила дневне и друге текуће штампе. Ми ћемо се овде позабавити са још две-три такве одлике, које нам нуди прегледани број новина, и то: редом речи у ширим језичким јединицама, за који смо сматрали да га треба изменити у по једном наводу и 1. и 2. главе, и начином стављања знака интерпункције у њима којему се могу чинити и чине приговори, и, најзад, оним што се осећа стереотипним и баналним у језику. А надамо



се да ћемо оваквим указивањем на слабе стране језика свакодневне лектире изузетно широког круга читалаца обратити пажњу, пре свега редакцијама дневних листова како би се ове постарале да их отклањају из чланака, дописа и свих врста обавештења која доносе, уколико то нису у стању да учине њихови сарадници. На тај би начин оне потпуније одговориле својим значајним задацима васпитавања бројних и неизбројивих читалаца давањем тачних и у што лепшем облику казаних обавештења о збивањима у њиховој средини и у свету, подизањем опште, и посебно језичке културе.

Овде споменуте три сфере језика везују се за стил више од било којих других области његових, из којих се такође стил не може искључивати. Али се не може ни порицати да се баш у сад наведеним областима језика изузетно огледа стил и појединача и посебних колектива, и истојезичких целина, просторно и временски одређених, као што су, с друге стране, све оне условљене језичким законитостима.

## 4.

Ни ред речи, наравно, нарочито у језицима где је он, као управо и у нашем језику, мање или више слободан, није само стилска а ванјезичка категорија, није већ ни по томе што стила нема ван језика, него је и језичка, синтаксичка, дакле и граматичка категорија. А то ће се видети и из овога што непосредно следи.

Веровање у потпуну слободу стила и у право писца, да, према потреби за изузетним истицањем, — један део реченице може ставити на било које место у њој (обично на почетак реченице) по нашој претпоставци, навело је једног познатог нашег новинара да у своме извештају, иако о узбудљивом догађају, доста мирно напише:

„Почетком недеље о мерама за даљу помоћ пострадалом становништву Фурланије и о могућностима обнове кућа и насеља, водиће се расправа у оба дома парламента“ (стр. 3. стуб. 5),

Или је можда тај новинар ово написао и не водећи рачуна у каквом реду појединих делова језика га даје, са уверењем да ће у њему дата информација и овако и онако бити разумљива. Ми ипак сматрамо да је новинар-сарадник листа одредбу времена ставио на почетак реченице да њом као значајно истакне када ће се решавати о помоћи пострадалима. Али је, свакако, сигурно да није било ни стилског ни граматичког оправдања да се предикат (већ безлично дата ова реченица и нема свога субјекта) стави тако далеко од једне његове одредбе и у положај испред друге. А реченица би свакако била јаснија и стилски несумњиво складнија да је дата са друкчије распоређеним њеним деловима, са следећим редом речи, рецимо: „*Почетком идуће недеље у оба дома парламента водиће се расправа о мерама за даљу помоћ становништву Фурланије и о могућностима обнове кућа и насеља*“ — сасвим у духу граматичке законитости, да не кажемо и по граматичким правилима, реда речи; глаголске одредбе, овде две једна за другом, испред предиката, а његове, такође две, објекатске допуне иза њега.

У другом једном (на стр. 12. стубац 1. истог броја новина) ред речи:

„Иако су се пољопривредници забринули уочи првомајских празника због лошег времена да сетва неће бити обављена у предвиђеном обиму, лепо време их је ових дана, ипак, мало охрабрило, — какав овде, као и све друго уосталом, верно преносимо, довео је до потпуне нејасности шта се наведеним ставом хтело казати, јер се не зна на шта се која одредба у њему односи, не зна се, наиме, да ли су пољопривредници били забринути због лошег времена уочи првомајских празника, или су тада били забринути да сетва због лошег времена неће бити обављена у предвиђеном обиму, или одредбе тамо значе нешто треће. Да би се отклониле нејасности, ову информацију је требало дати с друкчијим распоредом речи и скупова речи. Ми мислимо да ју је било могуће изложити у следећем распореду: *Иако су се пољопривредници уочи првомајских празника забринули да сетва, због лошег времена, неће моћи да буде обављена у предвиђеном обиму, лепо време их је ових дана мало охрабрило*“. У све ове три међусобно зависне реченице, колико их има ова сложена реченична целина, субјекти су у оваквом распореду дошли на прва, а предикати, са одговарајућим одредбама непосредно испред њих, на друга места — опет како граматичке законитости реда речи захтевају. Нејасност би била отклоњена једним и од овога друкчијим распоредом делова ове сложене реченице, хтели смо рећи — и када бисмо је дали с редом речи: *Иако су се пољопривредници због лошег времена уочи првомајских празника били забринули да сетва неће бити обављена у предвиђеном обиму, лепо време их је ових дана ипак мало охрабрило*. Али мисао њом изражена имала би за нијансу, врло незнатну истину, друкчији смисао. У првој нашој замени се јасно говори како су пољопривредници уочи празника били забринути да сетва због лошег времена, које су и после празника очекивали, неће моћи да буде обављена у предвиђеном обиму, а у другој: да су због лошег времена уочи празника тада били забринути за сетву, па свакако што су се бојали да се лоше време не продужи. Са стилске стране ни једној се ни другој замени не могу чинити приговори. А околност што друкчији распоред реда речи условљава и нешто друкчији смисао онога што се хтело казати недвосмислено говори да се ред речи, као област језика, не може оглашавати само као стилска категорија, а не и као граматичка. Ово је важно истаћи нарочито ради оних што сматрају да је свакад свеједно у којем ће распореду делова бити дата нека мисао. А најгори је свакако ред речи пред којим читалац остаје у недоумици шта се хтело казати мањом или већом језичком јединицом датом у таквом распореду њених делова.

## 5.

Није, наравно, свеједно ни како ће се сарадници листова, њихови дописници, као год и лектори и коректори њихових редакција, служити знацима интерпункције, који у писању свакако долазе међу најзначај-

нија средства за отклањање неспоразума, што редовно прате несигурност у правилном стављању знака интерпункције, с чиме се почесто срећемо у новинским чланцима и дописима. Нарочито се, стављањем зареза где му нема места, као и пропуштањем да се овај стави на место где би морао доћи, — читалац доводи у недоумицу шта се тамо хтело казати. Када, рецимо, читамо:

„После првог најјачег земљотреса у четвртак увече који је причинио велику материјалну штету у северозападној Словенији, Љубљански Астрономско-геофизикални завод на Головцу забележио је много мањих потреса који су последица смиривања тла, али и неколико јачих потреса које су, међутим, осетили и становници Љубљане и западних крајева Словеније“ (стр. 3. стуб. 1). —

долазимо до уверења да дописник листа (а тако ни лектор нити коректор његов) не осећа разлику између атрибутоског и апозитивног карактера односне реченице, јер је, пропуштањем да је одвоји зарезом од њеног корелатива, реченицу с овим другим представио као да је онаг првог карактера, намећући тиме уверење код читалаца да је у четвртак увече било више најјачих земљотреса и да је један од њих у северозападној Словенији причинио велику штету. Суперлатив *најјачи*, међутим, сам собом говори да је у питању један једини земљотрес, који се тим суперлативом одређује. И то је требало да сарадника листа упути на стављање зареза испред односне реченице, која није прва одредба неодређеног појма, него *о најјачем*, већ одређеном, значи, земљотресу, казује нешто ново, а наиме да је он причинио велику материјалну штету у северозападној Словенији. Та односна реченица није, дакле, атрибутошка, већ апозитивна одредба именице *земљотрес*, и зато ју је, као такву, зарезом требало одвојити од ње.

Са истог разлога је истим знаком требало одвојити и даље релативне реченице „... који су последица смиривања тла“ и „... које су осетили и становници Љубљане и западних крајева Словеније“, јер се прва односи на „много мањих“ (зна се, дакле, којих), а друга на „неколико јачих (такође већ одређених) потреса“. Све три у наведеном пасусу (од једне опширније сложене реченице) релативне реченице одређују већ одређене корелативе, и све три их је, значи, требало одвојити зарезима, па би сваки читалац био поштеђен било какве недоумице при читању ове информације.

Није било тешко схватити ни да зависна односна реченица у сложеној:

„Најоштећеније место у овом крају је Кобарид где је око 80 одсто кућа оштећено“ (стр. 3. стуб. 1) —

није ништа друго већ позиција корелатива Кобарид, који је, као особно име, већ самим тим одређен. А односна реченица садржи накнадно дат податак о њему, па је разумљиво да ју је зарезом требало одвојити од њеног корелатива.

Колико појединци немају осећања за разликовање карактера релативних реченица, о коме овде говоримо, речит је доказ и то што

чак и код добрих новинара каткад наилазимо и на обрнуте случајеве одвајања зарезом и зависних реченица атрибутоског односа према управним реченицама, какав нам је пао у очи у допису једног од њих:

„Ова свечаност . . . јарко је сведочанство свенародног признања човеку, чији су истакнути радни и ратни подвизи награђени“ (стр. 3. стуб. 4).

Именица *човек*, овде употребљена као заједничка, и сувише је општег карактера, неодређена ни сама собом, ни било којим другим језичким знаком. И свакако је уз њу морао доћи неки атрибут који ће је ближе одредити, а атрибут се, било да су од једне речи или од више њих, као ни атрибутоске реченице, наравно, од управне речи не одвајају никаквим знаком, ни зарезом, разуме се. Зарез између ове именице и зависне реченице која се на њу односи врло јасно говори да је реч о човеку уопште, о живом бићу с разумом. У сад наведеној реченици њом се означава једно такво биће, и уз њу је била неопходна атрибутошка реченица која ће оним што се њоме каже одредити то биће. И зарезу између ње и њене одредбе, ни када је то реченица, разуме се, апсолутно нема места. А она је, како се види, у томе допису стављена.

Врхунац нехата у употреби знака интерпункције, одн., да тачније кажемо, у писању зареза одмах пада у очи и у једном овде већ навођеном ставу, где је овај знак стављен управо између субјекта и предиката, који су, како у мислима тако и на хартији, неодвојиви један од другог. А новинар их је, одвојио зарезом, како се то јасно види из напред верно цитиране његове реченице:

„Племените тежње великог филантропа и хуманисте Анрија Динана о помоћи рањеницима на бојном пољу, биле су оживотворене . . .“ (исп. горе са тамо већ наведеним текстом у једном ставу гл. 1. овога чланка).

И тиме је дао очевидан доказ, ако не лоше писмености, свакако бар индиферентности према својој обавези да пише коректним језиком.

Није био много срећније руке у писању зареза ни његов колега о чијој се рђавој срочности говори на самом почетку сад наведене главе овог нашег прилога тачно, наравно, како је записано (исп. тамо):

„Нови нацрт закона разликује се од претходних по томе што се, све до сада по законима одлучивало о слободи . . .“

Овога, чини нам се, извињава то што је, намеће се претпоставка, имао намеру да и иза прилошког израза *sve do sada* стави зарез, као што га је ставио испред ове одредбе. А да је то учинио, његовој се интерпункцији не би могли чинити приговори, јер се одвајањем ове прилошке одредбе када се схвати као уметнута (а она таква несумњиво јест) удовољава теоријском захтеву интерпункције о одвајању уметнутих делова реченице.

## 6.

Наш се језик уопште, па и језик дневне штампе, као и други понеки језици уосталом, пуни, најчешће неоправдано из другог којег језика позајмљеним, или лоше скованим речима и изразима. Они, на срећу, често брже или спорије, ишчезну, како су се и појавили. Али неки и остају трајније у употреби, преносе се из једне друштвене средине у другу, уопштавају се и шире све више и постају стереотипним и баналним. То су разна *ћрерасћјања*, *ћревазилажења* и *одвијања свећа* и *свачећа*, разна *заћријавања* и *заошћравања*, *све моћуће* и *немоћуће сћрукћуре* и *ћакви нивои*, и *везе нечећа* и *свачећа* — да више не набрајамо. Рекли смо већ да и дневна штампа усваја, а додаћемо и да код својих читалаца успешно шири то „језичко благо“. Нама је у означеном броју дотичног листа пао у очи понајбаналнији од свих наведених израза. Тамо (на стр. 9. стуб. 3) читамо:

„Ја мислим да је ово што се предвиђа у *вези новчане казне* врло добра ствар“.

То налазимо, истина, у једном извештају из неке дискусије, није овде важно о чему. А у дискусијама се чује највише језичких стереотипности и баналности ове врсте. Из дискусије се оне преносе у језик уопште, дакако и у језик свих средстава културне комуникације да се, не губећи се, врате на плодно тло, у најшире слојеве народа, у скоро све кругове нашега друштва. Управо овај банални израз, за који смо у једној прилици раније рекли да је пореклом највероватније из језика администрације 19. века, када су је водили недовољно писмене општинске деловоде и ништа писменији срески писари (мислимо на стереотипне почетке дописа и аката општинских и среских власти са изразом — „у *вези акћја бр. . .*“) — овом приликом смо нашли и у чланку једног познатог културног радника, научника и вредног сарадника више дневних и стручних листова, који овде (на стр. 7. стуб. 1). пише:

„Уместо начелних констатација изнеће се искуства у раду управе у *вези ћримене рачунара* и *изћрадње елекћронских информационих сисћема*“.

И никако да се наши људи ослободе *ће везе* с допуном у облику генитива и замене је везом с обликом инструментала и предлогом с испред њега, па да говоре и пишу како су више пута упућивани и са страница стручних часописа, а и другим путевима: у *вези с ћрименом рачунара*, у *вези с новчаном казном* и у *вези с било чим друћим* (уместо: у *вези ћримене рачунара*, у *вези новчане казне*, у *вези било чећа друћоћа*).

Уз мало већу бригу и мало више поклањања пажње коректности језика, не само од стране оних који пишу већ и од редакција листова, биће много мање места приговорима какве смо овде учинили језику дневне штампе.

М. Сћевановић